

OSMA OBJAVA TOMASA PINČONA

(Tomas Pinčon: *Probna faza*, preveo sa engleskog Nikola Pajvančić, Laguna, Beograd, 2017)

Negde na ovom svetu postoji Tomas Pinčon. Možda u gradu Njujorku, savezna država Njujork. Možda ne. Trebalo bi da osmog maja građanin Pinčon napuni osamdeset i prvu godinu. Trebalo bi da se tako desi. Videćemo. Kako će provesti vreme do tog dana, kao i kako će obeležiti taj dan ako ga bude obeležavao, ne znamo. I nikada nećemo saznati. Ili hoćemo. Jer, Tomas Pinčon je najprisutniji neprisutni autor u istoriji savremene literature, kao i one nešto nesavremenije. Ili najneprisutniji prisutni autor u istom vremenskom odeljku. Tako nekako. I o tome se sve zna. Odnosno, pojma o tome nemamo. I to je veoma važno, jer Pinčon nije autor poput bilo kog autora, čak nije blizak ni Selindžeru (dok je takvo poređenje bilo izvodivo), nije čak ni neprisutan onako kako je neprisutan za medije poslovično nezainteresovani Kormak Makarti. Od šezdesetih godina proteklog veka (da, tako je, od šezdesetih godina proteklog veka), Pinčona možemo razmatrati tek kao glas. Oglasi se, zatim nestane. Ponekad nestane na dvadesetak godina (*Gravity's Rainbow*, 1973 – *Vineland*, 1990), ponekad deluje kao da mu se žuri (*Against the Day*, 2006 – *Inherent Vice*, 2009 – *Bleeding Edge*, 2013). Na taj način, na način izolovanog pripovedačevog glasa već decenijama postoji Tomas Pinčon, tako on predstavlja konstantu književne istorije. Ili ne predstavlja, voleo bi da izazove sumnju Tomas Pinčon. Siguran sam da bi.

Ima važnih godina i dana u životima i književnostima. Isprva ne znamo da su važni, pa ih se setimo. Kao godina 1992, na prostoru nečega što je tada bila Jugoslavija, jedna od. Baš ta je, od svih godina, inače zastrašujuća po beznađu kojim je odisala (po užasu koji je nailazio), ona u kojoj se David Albahari odvažio i na *naš* jezik preveo kratki roman Tomasa Pinčona, jedini takav, *Objava broja 49*. I, gle, dobro je uradio, šta god ja mislio o tom romanu. A o njemu mislim slično kao Tomas Pinčon, a malo drugačije od Davida Albaharija. To, ipak, nije važno. Važno je da od 1992, u manjim ili većim razmacima, dolazi do prevođenja nekog od Pinčonovih dela na *naš* jezik. To je spektakularno važno. Iako do danas nisu prevedene neke od najvažnijih Pinčonovih knjiga. Ali, postoji vreme za sve. Tako piše. Iako nisu svi prevodi koje imamo spektakularni. Najmanje jedan jeste – prevod romana *V*, prvog Pinčonovog, onog koji je pisao *dok je još bio tu*, koji je fantastično izvela Nina Ivanović Muždeka (*Čarobna knjiga*, Novi Sad, 2010). Teško je zamisliti bolji prevod od ovog. Eto.

Kažem, 2013. godine došlo je do osme *objave* Tomasa Pinčona, objave romana *Bleeding Edge* (*Probna faza*, Laguna, Beograd, 2017, prevod Nikole Pajvančića). U času *objave*, glas Tomasa Pinčona ima sedamdeset i šest godina. Ili nema. Kako god. Šta god taj glas bio i odakle god dolazio. Pojavila su se mišljenja, mnogo mišljenja. Bilo je oduševljenih. Bilo je manje oduševljenih. Ozloglašena Mičiko Kakutani se nije oduševala, nastavila je da piše kritiku još

nekoliko godina, i prestala s tim. I bila je u pravu, kad se nije oduševila, ne kad je prestala da piše kritiku. Čovek jednom mora da prestane s onim što radi, šta god to bilo. Ovako ili onako.

Problem s knjigama autora poput Tomasa Pinčona (od ovog mesta ću prestati da se zabavljam upotrebom olako i neprecizno formulisanog pojma *glasa*) jeste u tome što najčešće nisu *izmerive* u odnosu na knjige drugih autora. I sad ne preterujem, niti se pokazujem kao sklon idolopoklonstvu, jer takav nisam i ne pada mi na pamet da budem. Tačnije, možda ih je moguće vrednovati u odnosu na knjige drugih autora, ali je pre toga neophodno, nužno je vrednovati ih u okvirima tvorčevog opusa. Da, zvuči potpuno prirodno, ali se ne sprovodi u praksi. Svaka lista najboljih, najuspelijih, najčitanijih knjiga na bazi jedne kalendarske godine svedoči o tome.

Reći ću: u opusu Tomasa Pinčona *Probna faza* ne predstavlja najznačajnije mesto. Ne. Naprotiv. Dodaću: u poslednjoj dekadi naših života, a to je i aktuelna poslednja dekada u životu Tomasa Pinčona, ona koja se poslednja *odigrala*, u vreme koje Pinčonovi mnogobrojni tumači i kritičari obeležavaju kao *Pynchon light*, između dva napisana romana (*Inherent Vice* i *Bleeding Edge*, oba prevedena na naš jezik), ovaj drugi je slabiji. Dosta slabiji.

Da vidimo čega ima. Godina je 2001. i svet sve manje liči na svet pre godine 2001, internetu hvala. To bi bila prva velika tema *Probne faze*. Američko društvo živi početke svog milenijalskog života, *čekajući septembar*. To bi bila druga tema. Maksina Tarnou (jeste, opet ta, neodikensovskina imena), zgodna vlasnica agencije za istraživanje finansijskih prevara u gradu Njujorku otpočinje istragu poslovanja nečega što se zove *hašslingerz* (*hashslingrz*). Ta kompanija se bavi računarskom bezbednošću, nominalno. Njen vlasnik i osnivač se zove Gejbrijel Ajs. On je zao. Onoliko zao koliko dopušta džejmsbondovski kliše negativca. Toliko zao da bi svojom pokvarenošću, pohlepom i zloupotrebom inteligencije mogao da opako zagadi planetu. Maksina Tarnou bi trebalo da mu to ne dozvoli. Ili da ga demaskira. Ili bar da ga uspori. To bi bila treća tema. Parodirati kliše žanrovskog romana, smrviti sve njegove obrasce. To znamo od ranije. Zna svako ko je čitao knjige Tomasa Pinčona. Maksina Tarnou ima dva sina i muža od kog se nevoljno razvela. I više od trideset godina. To bi bila četvrta velika tema. Uz stotine sitnih, kao u svakom prethodnom romanu Tomasa Pinčona.

Internet je morao da postane Pinčonova tema. Neizostavno. Nije zamislivo *mesto* plodnije za svaku vrstu *pinčonizma* od ovako ustrojene mreže, sa svim njenim očevitim vrlinama i užasavajućim manama. Tako Maksina odgovara Erniju, vlastitom ocu, zagovorniku teorije koju sama smatra paranoičnom: „Ali istorija ide dalje, kao što si uvek voleo da nas podsećaš. Hladni rat se završio, je li tako? Internet je nastavio da evoluira, udaljio se od vojske i postao za civile – danas su tu čet sobe, sajтови, onlajn šoping, najgore što možeš da kažeš jeste da postaje malo previše komercijalizovan. A vidi kako daje glas milijardama ljudi, vidi šta im sve omogućava, vidi tu slobodu.“

I Ernijevo neslaganje: „Zovi ti to slobodom ako želiš, ali je svejedno zasnovana na kontroli. Svi su međusobno povezani, niko ne može da nestane ako poželi. Zamisli sledeći korak, sve prelazi na te mobilne telefone, imaš totalnu mrežu nadzora kojoj se ne može pobeći. Sećaš se stripova u *Dejli njuzu*? Ručni radio Dika Trejsija? Biće sveprisutan, naivčine će preklinjati da ga nose, te lisice budućnosti. Užas. To je ono o čemu sanjaju u Pentagonu, ratno stanje u čitavom svetu.“

I Ernijeva konačna rezignacija: „Ako ne veruješ nama, pitaj svoje prijatelje u FBI, znaš, one dobre policajce sa NCIC bazom podataka? Pedeset, stotinu miliona dosijea? Siguran sam da će ti to potvrditi.“

Erni, verovatni vršnjak Tomasa Pinčona, kao da deli njegovu moguću globalnu paranoju, koja ovog puta doživljava transfer prema intimnom: niko ne može da nestane ako poželi – ne deluje da po Pinčona može biti gore od ovoga. Ili za Snoudena. Ili Asanza.

Predstava interneta kao totalne mreže nadzora kojoj se ne može pobeći, a koja se u *Probnoj fazi* nalazi u fazi revolucionarne unutrašnje modifikacije, od Pinčona je zahtevala napor koji danas nalikuje gotovo pa arheološkoj analitičkoj pretrazi, iako govorimo tek o petnaestak godina istorijskog vremena. Toliko o ubrzanju. Takav napor je fascinantn i u Pinčonovom opusu sveprisutan. Arhaični žargonizmi prestaju da znače, odnosno ne znače ono što su nekada značili, jer je nestalo vreme u kom je njihovo značenje bilo moguće. Došlo je do nezaustavljivog izumiranja konteksta kom su pripadali. Naslage nepokretne, mrtve semantike Pinčonu služe kao polje invencije, temeljni uslovi jezičkih igara, preimenovanja, aluzivnog delovanja u svim smerovima, možda više od svega ludačkog/ludičkog humora, zaumnog nesaglasja po osnovu bilo kakve stabilnosti sveta i njegovog jezika. Da, *Probna faza* jeste još jedno remek-delo jezičke invencije Tomasa Pinčona. Ali, to smo znali. Znaju i njegovi prevodioci. Istinska nevolja ovde dolazi od naznačene predvidivosti: *more of the same*, manje-više. Imali smo vremena da naučimo kako se igra ta igra. A bilo je uzbuđljivijih partija. Neizvesnijih, pre svega.

Septembarska aura Probne faze govori u prilog tezi o neophodnosti distance. To je kukavička teza, svakako. Ali ima svoje opravdanje. Inače se strada, kao Delilo u *Padaču*. Pinčon je svoj *septembar* povukao u duboku pozadinu stvari, tek ga označio, napravio čaroban izbor iz razloga svesti o tome da ono što su svi videli niko ne vidi, mediji se potrude da bude tako. Medijska repeticija istorijskog događaja ubija njegovu događajnost, kosi se s autentičnom lepotom njegove tragike. *Septembar* kao događaj Pinčon podupire sumanutim smenama i vezama Arapa, Mosada, Rusa, najfantastičnijih teorija, tokova proneverenog novca, spleta bizarnih okolnosti u okvirima jednog stoglavog kriminogenog tela, moguće *organizacije* koja tavori u pozadini svih pozadina i sprovodi nadzor nad istorijskim vremenom i njegovim konačnim smislovima. I kod Pinčona vidimo *septembar* kako se ustremljuju na osećanje elementarne sigurnosti, kako indukuje nacionalno uznemirenje nezadrživo i mahnito. I Pinčon vidi imperiju kako pati, ali prenebregava radost robova zbog takve patnje, ne uspeva mu da se odmakne tamo gde se ta radost vidi. I nije jedini. I to je šteta. Jer, ta radost je zla, kao i svako lešinarenje, ali bi mogla da bude velika književnost.

Ili, Maksina Tarnou, taj okasneli produžetak Edipe Mas, dok naoružana prozaičnom beretom tera Gejbrijela Ajsa na povlačenje. Maksina Tarmou dok kupuje malo vremena za petefjevsku slobodu sveta. Pinčon koji ovakva narativna čvorišta rešava s neopisivom lakoćom, kukavički zlikovac koji se uvlači u metalnu školjku svoje limuzine, a prati ga cev primitivnog revolvera i prati ga taštino čantranje. Odjednom su tu i Čendler, i Gogolj, i Volter Sobček braće Koen dok namrtvo prebija trojicu pseudo-nihilista, od kojih će jednom odgristi uho. Gejbrijel Ajs dok nestaje uz preteću tiradu o vlastitoj besmrtnosti: „Ja ne mogu da umrem. Ne postoji scenario u kome ja umirem.“

I Pinčon zna da ne postoji, kao što svaki stari paranoik zna, kao što svaka klišetizirana postavka teksta pokazuje – zlo neće umreti, neće nestati, i nema ničeg novog u vezi s tim. Nije novo ni to što će nakon pinčonovskog tretmana postati beznadežno smešno, smešno kao bereta Maksine Tarnou, kao levičarenje Marč Keleher (tašta), kao kultura bloga, bilo ko iznosi mišljenje o ma čemu, zlo smešno zato što je beskorisno, bez ikakvog doprinosa osim učešća u akrobatici ravnoteže. Smešno zato što je apriori, zato što je uspostavljeno neupitnom internom voljom i zato što može da bude oterano prozaičnim pištoljem junakinje bez ijednog herojskog svojstva. Oterano kao pas.

Ili melodramatski Pinčon, dok se sinovi Maksine Tarnou zapućuju u Ameriku nakon *septembra*, suptilno objašnjavajući majci da im više nije potrebna. Upravo taj Pinčon, najneočekivaniji od svih, deironizovan do srži, završava *Probnu fazu*: sinovi samohrane Američke Majke se otiskuju prema ruševinama izranjavane i prestravljene domovine. Niko nije mogao da očekuje hrabre američke sinove, tu, *U Pinčonovom kraju*, teško bi bilo i poverovati da će od svih američkih pisaca upravo on svoj pozni roman završiti vizijom patosa generacije koja neustrašivo hrli i stiže, novih pionira sazrelih na zgarištu američkog sna. Patos? Da. Iznenađenje? Svakako.

Negde na ovom svetu postoji Tomas Pinčon, autor nekolicine opasnih knjiga, od kojih su neke znatno bezopasnije od drugih. *Probna faza*, i dalje aktuelni Pinčonov roman, spada u ovu drugu grupu, skupinu knjiga od kojih ne zavisi sudbina opusa njihovog autora, što ih ne čini manje potrebnim. Napisana u, izvesno je, završnoj fazi znamenite karijere neupitnog genija, ona toj karijeri neće mnogo doprineti. Ali joj neće ni oduzeti na dosadašnjoj monumentalnosti. To zvuči kao sasvim pristojan rezultat.